

STILDRAG HOS VÅRA FRANKOTECKEN X

— ARBETE OCH INDUSTRI —

av Gilbert Svenson

I Sverige förekommer arbetsmotiv relativt sent i motsats till i andra länder t. ex. Ungern 1916, Tyskland 1921, Estland 1922 och Finland 1930.

Arbetsskildringar — smeder och gruvarbetare efter teckningar av P. Neu. Tyskland 1921.

Riktiga arbetsbilder finns hos våra frimärken först 1956 på valören 10 öre i serien järnvägsjubileet. Detta märke visar tre rallare i arbete på en banvall. Märket liksom de båda andra, ett 100-årigt tågsätt (25 öre) och Årstabron i Stockholm från 1929 (40 öre) tecknades av Mark Sylwan och graverades av Sven Ewert (10 öre) och Arne Wallhorn (25 och 40 öre).

Järnvägen
100 år
Sylwan
Ewert

Om man så vill hade det förekommit ett par arbetsbilder även på äldre svenska frimärken. I Olle Hjortzbergs postjubileumsserie 1936¹ finns på valören 10 öre en postbonde i dräkt från 1600-talet, som stretar med posten i regn och motvind. Detta var f. ö. enda utpräglade arbetsbilden i denna festligt ritade serie om man undantar de båda postiljonerna på diligensbilden (30 öre). Det var också Hjortzberg som tog upp ett annat arbetsmotiv, denna gång från lantbruket i 1948-års pionjärserie som visar den plöjande bonden².

Jordbruk och boskapsskötsel är annars ganska styvmoderligt behandlade som motiv på svenska frimärken. De allmänna lantbruksmötena 1946 fick visserligen frimärken³, men motivet med de fel tecknade hästarna avskräckte möjligen från fortsatta försök.

1970
Polcirkeln
Nilsson-
Skum
Slania

1970 utgavs i kombinationshäftet Polcirkeln ett motiv med renskötsel. Detta är kanske inte Sveriges mest betydande boskapsskötsel, men bilden är högst autentisk genom att motivet valdes efter en teckning av den särpräglade lapske konstnären Nils Nilsson-Skum. Motivet blev ett lyckokast i detta, som helhet populära häfte, som gav den brevskrivande allmänheten en variationsmöjlighet när det gäller motivfrimärken. Hela häftet kom f. ö. påpassligt som ett inlägg i årets stora Norrlandsdebatt. Slania svarade för den vackra gravvynen.

1959
Domän-
verket
Ljungberg
Ekholm

Svenskt skogsbruk har fått flera frimärken, tidigast 1959 när Domänstyrelsen fyllde 100 år⁴. På den högre valören 1,40 kr ser man en skogsarbetare, som just har fällt en fura med sin motorsåg. Sven Ljungberg svarade för detta frimärksmotiv och samme konstnär anförtröddes också uppgiften att teckna ett nytt frimärke i bruksserien till valören 60 öre som utgavs 1971.

1971
Timmerfora
Ljungberg
Gutschmidt

Den nya 60-öresvalören visar en småländsk timmerfora på en vinterväg. Foran är lastad med åtta stockar och bonden, som kör och sitter uppkrupen på lasset är klädd i moderna gummistövlar. Att motivet visar nutid antyds också av taggtrådsstängslet längs vägen. Bilden blev kanske lite torr och

¹ Gilbert Svenson, Stildrag hos våra frankotecken, Sthlm 1969 sid. 85 ff.

² a.a. sid. 136 ff.

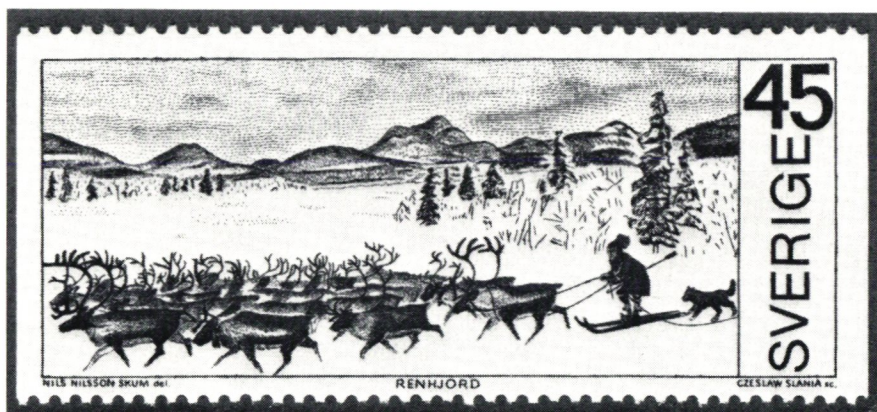
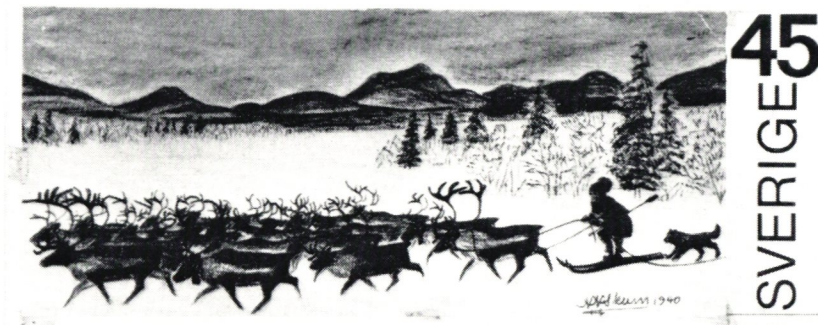
³ a.a. sid. 145.

⁴ Postryttaren 1969 Stildrag etc. sid. 115 f.f.

Rallare i arbete, teckning av Mark Sylwan samt valören 10 öre järnvägsjubileum 1956.

illustrationsaktig och gravyren gör det osäkert om hästen håller huvudet rakt fram eller vänder sig bakåt. Öronens ställning tyder rent av på det senare. Gravyren gjordes av Gutschmidt, som varit mycket trogen mot den litet karga förlagan.

Renskötare i arbete, teckning av Nils Nilsson Skum och frimärke 45 öre i häftet Pol-cirkeln 1970. Gravyr: Slania.

1970
Timmer-
flottare
Ehrén
Franzén

En av de bästa och livfullaste arbetsskildringar som finns på svenska frimärken tecknades av Svenolov Ehrén för valören 45 öre i bruksserien 1970. Förlagan var troligen ett fotografi av Erik Lundqvist som omarbetades till frimärksbild. Frimärket trycktes i två färger blått och brunsvart och gravyren där särskilt vattenskildringen är utmärkt gjordes av Majvor Franzén.

*Skogsarbetare efter teckning av Akseli Gallen-Kallela. Gravyr Arthur Schuricht.
Finland 1930.*

När ILO:s 50-årsjubileum firades 1969 tog Postverket upp konstnären Albin Amelins målning »Arbetarhuvud» från början av 30-talet, som motiv till de båda frimärkena i valörerna 55 öre rödkarmin och 70 öre svartblå. För sitt kraftfulla utförande uppmärksammades den svenska serien internationellt. Den var kanske den motiviskt bästa som utgavs vid detta jubileum, som firades av de flesta frimärksutgivande länderna. Starkt bidragande till framgången var Slanias gravyr, som tog väl vara på Amelins pastosa målningssätt. Det blev ett heroiskt porträtt över en anonym arbetare, som också förde tanken till 1920-talets bästa frimärken från Sovjet med liknande motiv.

ILO 50 år
Amelin
Slania
1969

År 1970 ändrades motivet på det bara två år gamla bruksfrimärket i valören 1 krona. Det tidigare hade visat Trandans. Det nya märket som tecknats av konstnären Lars Lindeberg och graverades av Majvor Franzén

1970
Gruvdrift
Lindeberg
Franzén

Timmerfällning med motorsåg av Sven Ljungberg och valören 1,40 i serien Domänverket 1959. Gravyr: Bernt Ekholm.

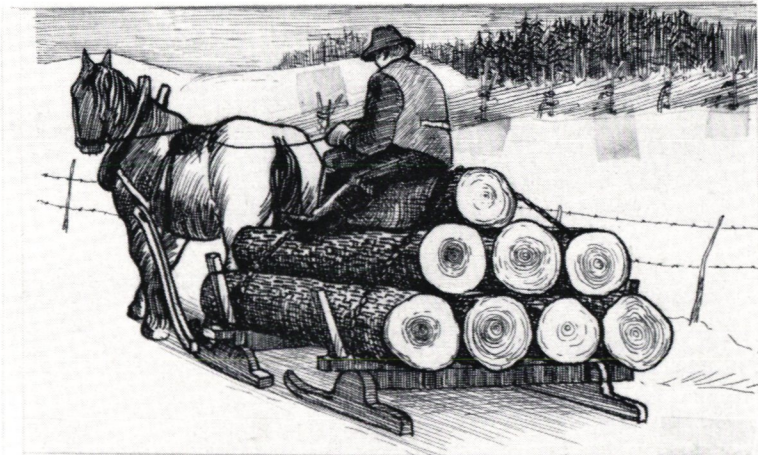
trycktes i svart färg på gultonat papper. Motivet visar en interiör från en järnmalmsgruva med en modern bormaskin, som sköts av en arbetare med tänd lampa på skyddshjälmen.

Detta frimärke har obestridliga grafiska kvaliteter, men bilden är ändå ganska rebusartad jämförd med andra länders frimärken med liknande motiv t. ex. Polen 1947, Frankrike 1949 och DDR 1953. Med sin obestämda ytterkontur och sin fritt ritade text påminner märket något om Sven Erixons Götstålsfrimärken från år 1958¹.

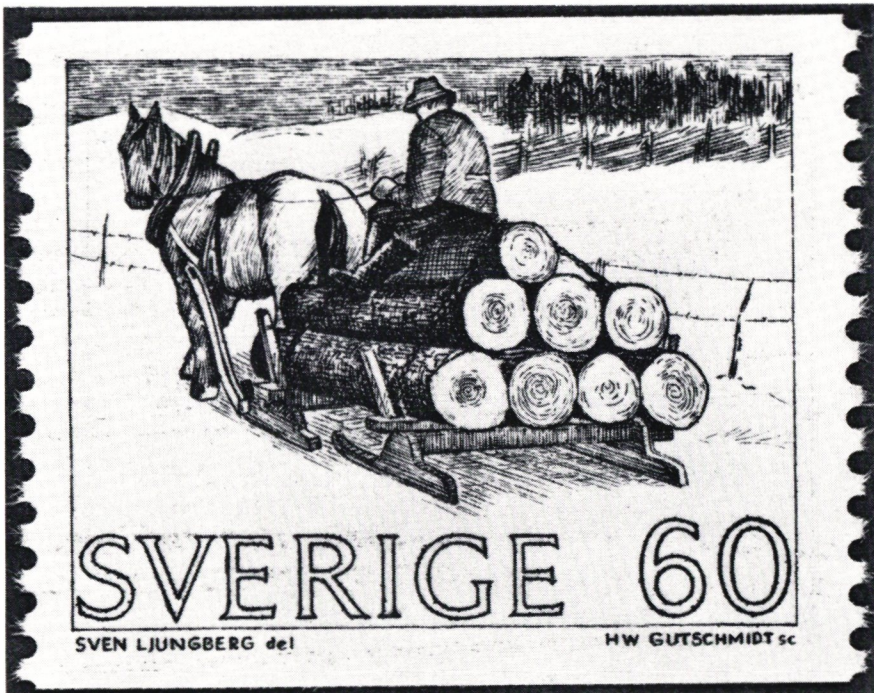
1970
Industri
Ehrén
Slania

År 1970 utgavs ett kombinationshäfte i valören 70 öre närmast avsett för brev till utlandet. Det består av 6 frimärken som alla har olika motiv. De trycktes i tre färger gulbrunt, mörkblått och vinrött hos Postverkets Frimärkstryckeri. Frimärkena ritades av Svenolov Ehrén och motiven går delvis in i varandra som i ett puzzle. Följande bilder visas från vänster

¹ Se Postryttaren 1969 Stildrag etc. sid. 105 ff.

SVERIGE 65

SVERIGE 60

SVEN LJUNGBERG del

HW GUTSCHMIDT sc

*Timmerfora, teckning av Sven Ljungberg och valören 60 öre, bruksmärke 1971.
Gravyr: H W Gutschmidt.*

SVERIGE = Bron

45 = B24

*Svenolov Ehréns teckning till timmerflottare och bruksmärke i valören 45 öre 1970.
Gravör: Majvor Franzén.*

*Fabriksarbetare. Teckning av A Volkov.
Sovjetunionen 1929.*

Albin Amelins »Arbetarhuvud» som blev frimärksmotiv i serien ILO 50 år 1969.

Gruvarbetare. Teckning av Decaris, Frankrike 1949 och Zechowski Polen 1947. Det polska frimärket är graverat av fransmannen Ch. Mazelin (1882—1969).

i övre raden: en traktor BM:s 668 Volvo SM 668 tillverkad hos Bolinder-Munktell. Den används vid timmertransporter. Vidare ser man ett hamnmotiv med fartyg och lyftkranar där knippet av timmerstockar skjuter in i bilden uppifrån vänster samt slutligen ett skeppsvarv med ett fartyg på stapelbädden och en närbild av en fartygspropeller samt därunder en konstruktionsritning.

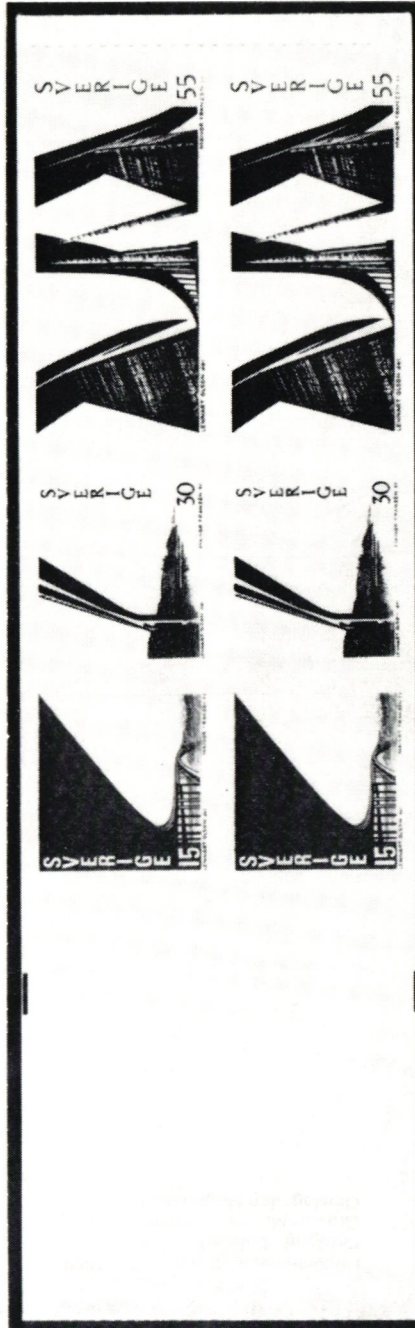
I nedre raden ser man följande motiv: ett vattenkraftverk, ett elektriskt malmtågslok av modell 1967, tjänstevikt 273,2 ton, malmuppforderingsverk och järnmalmslager samt en vänsterhänt tekniker i arbete.

Kombinationshäften av detta slag är en svensk specialitet som började utges. 1966¹. Sammantryck är annars ingen nyhet för Sverige. Utom i block finns sådana i länder som Sovjet 1940, Frankrike 1943, Polen 1949, Tjeckoslovakien 1950, Ungern 1956, DDR 1964 och England 1965. Sammantryck med delad bild på mer än ett märke finns från t. ex. DDR 1962, Sovjet 1963 och USA 1968 (rymdfart). DDR gav redan 1960 ut ett par frimärken till Vårmässan i Leipzig, som i viss mån är föregångare till frimärken med delad bild genom att de har utställningsembellet gemensamt.

¹ T. ex. VM i skridskolöpning, Drottningholmsteatern och Fartyg på frimärken 1966.

Gruvdrift efter teckning av Lars Lindeberg och gravyr av Majgor Franzén. Bruksmärke i valören 1 krona 1970.

Kombinationstryck från England 1965 »Slaget om Storbritannien» och Sverige 1969 Tjörnsundet.

Svenolov Ehréns teckningar till kombinationshäftet *Näringsliv 1970* med sex frimärken i valören 70 öre. Gravyr: Slania.

I samband med Göteborgs 350-årsjubileum 1971 gav Postverket ut ett nytt bruksfrimärke i valören 55 öre med motiv från Skandiahamnen i Göteborg, som är Nordens största containerhamn. Frimärket är utfört i det större liggande formatet¹ eller detsamma som användes för frimärkena i Polcirkelhäftet.

Hamnmotivet tecknades av Svenolov Ehrén och graverades av Slania och visar hamnen med den nya Älvsborgsbron i bakgrunden. I centrum ser man en av Skandiahammens tre containerkranar som håller på att lossa containers, som kan väga upp till 30 ton. Vidare ser man en grensletruck som används för lastning och lossning av bilar och järnvägsvagnar. Frimärket trycktes i två nyanser blå färg och blev uppmärksammat inte minst i Tyskland, där det på ett för Sverige smickrande sätt jämfördes med den egna utgivningen.

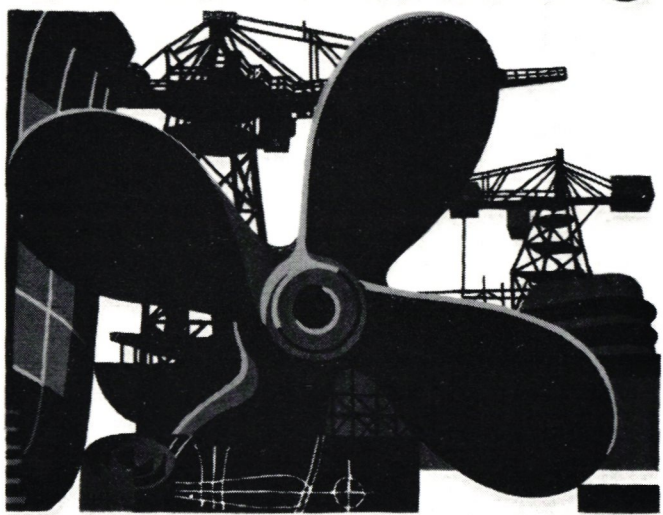
¹ C 2 62,5×26,5 mm.

1971
Göteborg
Container-
transport
Ehrén
Slania

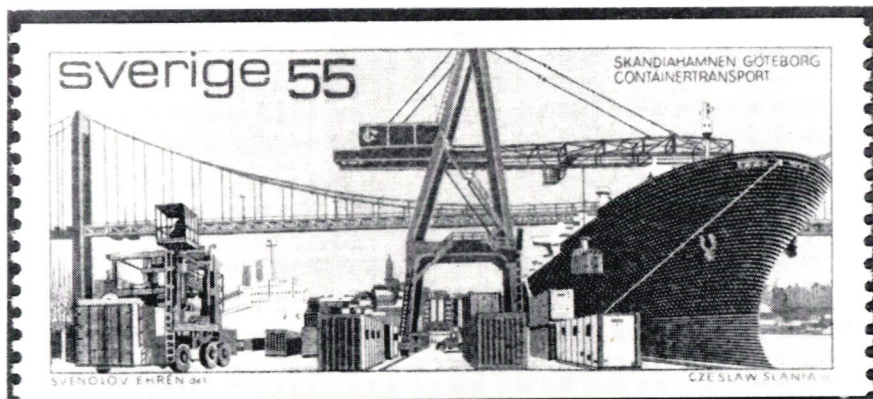
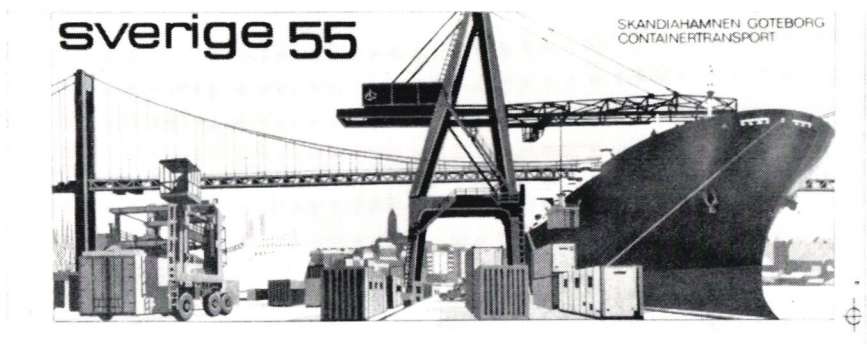
SVERIGE 70

SVERIGE 70

Ehréns teckningar till två frimärken i häftet Svenskt näringsliv.

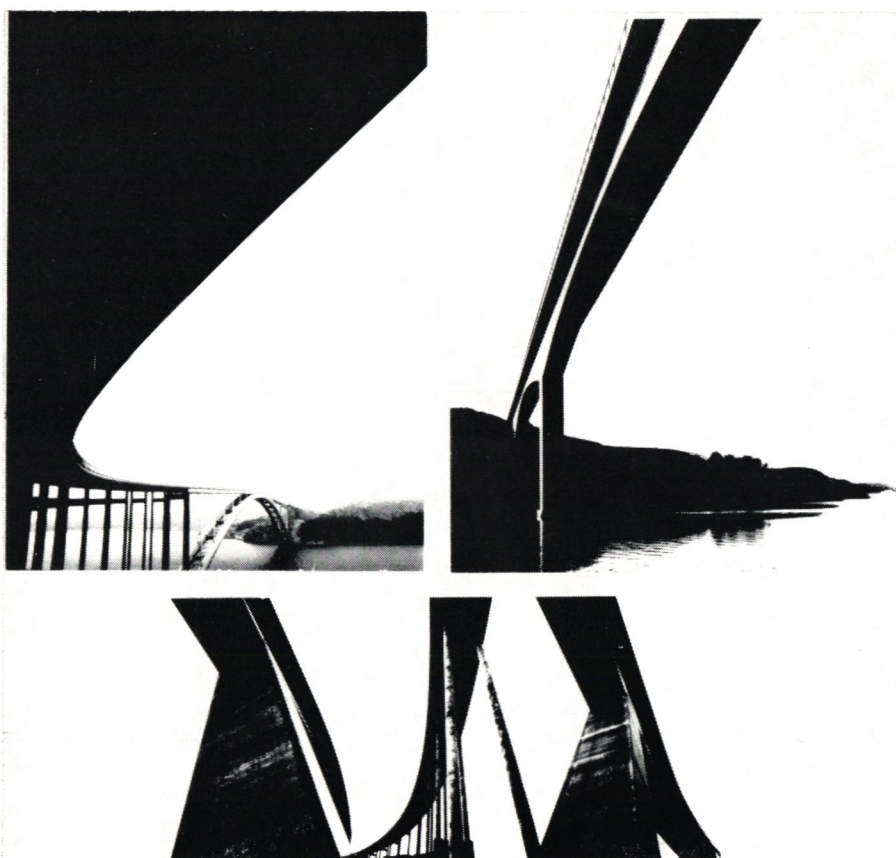
Containertransport, teckning av Svenolov Ebrén till bruksfrimärke i valören 55 öre 1971.
Gravyr: Slania.

Från år 1967 togs det in mera av nutid i motiven hos den svenska frimärksutgivningen. Ett osökt tillfälle kom med propagandafrimärkena till högertrafikreformen den 3 september. Redan då lanserades ett större liggande format (58,5×20,5 mm) som är obetydligt mindre än containerfrimärkets¹.

1969 utgavs ett nytt automathäfte (2 kronor) närmast på grund av portohöjningen för vanliga brev från 45 till 55 öre. Häftet innehåller dubbel uppsättning av valörerna 15, 30 och 55 öre. Motiv är tre fotografier tagna av den internationellt kände fotografen Lennart Olson, som under 60-talet tog en serie fotografier av broar med starkt abstrakt bildverkan.

1969
Tjörnleden
Lennart
Olson
Franzén

¹ Stildrag etc. Postryttaren 1969 sid. 135.

Tjörnbroarna efter fotografier av Lennart Olson. Utgavs som frimärken i valörerna 15, 30 och 55 öre i ett automathäfte 1969.

Tjörnleden invigdes redan 1960 och de tre broarna som ingår i systemet uppfördes av AB Skånska Cement. Den längsta är 532 meter. Tjörnleden tillhörde det märkligaste som i vårt land skapades av ingenjörskonst och precisionsarbete vid denna tid. Frimärkena i häftet graverades av Major Franzén och trycktes i blå, grön och svart färg på ett gråtonat papper.